

DINIY VA DUNYOVIY BILIMLAR ASOSIDA AJRIM SABABLARINI YOSHLARNI OILAGA TAYORLASHDA YETKAZIB BERISH**Aripov Shokirjon Olimovich***Farg'ona davlat universiteti pedagogika kafedrasida o'qituvchisi*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada har bir jamiyat asosini baxtli va mustahkam oila tashkil etadi. Oila ma'nan baxtli bo'lgandagina, moddiy ne'matlar ko'zga ko'rinadi, demografik muammolar hal etilib, har bir inson o'z sohasi rivoji uchun xotirjam faoliyat yuritadi. Oila mustahkamligiga rahna soluvchi muammolarni, sabablarini o'rganish, tahlil qilish va ulardan to'g'ri xulosa chiqara bilish oila va jamiyat kelajagining farovon bo'lishiga olib keladi.*

Kalit so'zlar: *oilaga mustahkamligi, ajrim, ma'naviy inqiroz, yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlash, diniylik, dunyoviylik.*

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev 2017-yil 15-iyun kuni Toshkentda bo'lib o'tgan "Ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash, muqaddas dinimizning sofligini asrash - davr talabi" mavzusidagi anjumanda so'zlagan nutqida oilalarimiz, mahallalarimizda, butun jamiyatimizda sog'lom muhitni mustahkamlash, yoshlar tarbiyasi, tinch-osuda hayotimizni, muqaddas dinimiz pokligini asrash vazifasi bugungi kunda naqadar ulkan ahamiyat kasb etayotganini uqtirdi. Ma'lumki, diniy va dunyoviy bilimlar uyg'unligidagina inson o'zi orzu qilgan baxt qasriga erisha oladi.

Sharq davlatlari, jumladan O'zbekiston uchun oilaviy munosabatlardagi baxt-saodat, mustahkamlik eng oliy milliy va diniy qadriyatdir. Zero, xotirjam, baxtli oiladagina komil farzandlar voyaga yetadi. O'zbek xalqi milliy va diniy qadriyatlari, urf-odatlari asosida necha asrlardan beri oila mustahkamligiga bo'lgan e'tiborini bir zum bo'lsa ham kamaytirgani yo'q.

Islom dinining muqaddas kitobi Qur'oni Karimning Va-z-zoriyot surasi 49-oyatida "Sizlar eslatma - ibrat olishlaringiz uchun Biz har bir narsani juft-juft qilib yaratdik", deyilgan. Dunyoga ibrat ko'zi bilan qaragan inson unda har bir jonzotni, maxluqotlarni, va hatto, tabiat ne'matlarini ham juftlik asosida yaratilganini ko'radi. Oila ham juftlik asosida quriladi va mustahkamligi ham juft qalblarning bir maromida urishiga, murosasiga bog'liq.

Avvalambor har bir oilaning o'ziga xos va mos muammolari mavjud bo'lib, bu muammolarni oiladagi shirin tashvishlar deb ataymiz. Mana shu shirin tashvishlarni g'am-g'ussali tashvishlarga aylantirishimiz biz va shu xonadon a'zolarining o'ziga bog'liq bo'lgan muammolaridir.

Orzu-istaklarimiz shunchalik ko'pki, ba'zida tilaklarimizning biz istaganday bo'la olmasligi bizning ichki xoxishlarimizga tasir etishi bilan tashqi hatti harakatimizda namoyon bo'laveradi. Ayniqsa, biz nimadir xoxlayotgan yoki nimasidandir umidvor bo'layotgan shaxsdan natija ololmasak tashqi stimullarimizni namoyon etaveramiz vaholanki, biz bilmaymizki, har bir shaxsning o'z qarashi va dunyosi bor uni boricha qabul qilishimiz vaziyatni yumshatishi mumkin.

Ajralish hozirgi zamon insoniylik jamiyatining eng muhim ijtimoiy muammolaridan biri hisoblanadi. Shuning uchun chet elda ham, O'zbekistonda ham ajralish muammosini

o'rganishga keng ilmiy jamoatchilik e'tibori qaratib kelinmoqda. Bu muammoni turli soha mutaxassisleri: yuristlar, sotsiologlar, psixologlar, iqtisodchilar va boshqa fan sohalari mutaxassisleri o'rganmoqdalar. Ularning e'tibori bu hodisa sabablari, omillari, motivlarini o'rganish, ularni bartaraf etish, ajralishlarning salbiy asoratlarini kamaytirish masalalariga qaratilgan.

Chunki oilalarning buzilishi tufayli nafaqat shu ajralishgan er-xotin va ularning farzandlari, balki jamiyat ham ko'p zarar ko'radi. Ajralishlar ko'plab noxush hodisalar: noto'liq oilalar sonining ortishi, bolalar va o'smirlar o'rtasida qonunbuzarlikning ko'payishi, pedagogik nazoratsiz qolgan bolalar sonining ortishi, yolg'izlik, sobiq er-xotinlar va qarindoshlar orasidagi munosabatlarning yomonlashuvi kabilarning yuzaga kelishiga sabab bo'ladi. Bu o'rinda haqli ravishda agar ajralishlar shu qadar salbiy oqibatlarni yuzaga keltiradigan bo'lsa, uni rasmiy ravishda ta'qiqlab qo'ysa bo'lmaydimi? – degan savol yuzaga kelishi mumkin. Albatta mumkin, masalan, dunyoning ayrim davlatlarida, jumladan, Italiya, Niderlandiyada yaqin-yaqin zamonlargacha ajralish huquqiy jihatdan nihoyatda murakkab jarayon edi.

Biroq bu usul ham oila mustahkamligini ta'minlashda kutilgan natijalarni bermaydi. Balki ajralishni ta'qiqlash, ajralish erkinligini bermaslik, o'z navbatida nikoh yoshining o'sishini, oila qurmaslik, nikohgacha va nikohdan tashqaridagi jinsiy aloqa, psixologik nosog'lom oilalar miqdorining ortishi nikoh-oila munosabatlari zamirida yuzaga keladigan jinoyatlar, qotillik, xiyonat kabilarning ortishiga olib keladi. Albatta bularning ham shaxs, inson ruhiyati, oilada bola tarbiyasi, qolaversa jamiyat uchun zarari oldingilardan kam emas.

Shuning uchun ham hozirgi vaqtda ajralish erkinligi deyarli barcha davlatlar nikoh-oila qonunchiligida qayd etilgan. Bu o'rinda muhimi ajralishni ta'qiqlash va unga rasmiy ravishda halaqit qilish emas, balki ajralishlarning oldini olish, unga olib keladigan sabablar va omillarni bartaraf etishdir.

Har bir oilada tortishuv va kelishmovchiliklar bo'lib turadi. Ikki xil oilada, vaziyatda voyaga yetgan, dunyoqarashlari ikki olam bo'lgan insonlarning bir-birini tushunishi, murosa ila oila boshqarishiga, tabiiyki, ma'lum bir muddat zarur. O'zini va yonidagi umryo'ldoshini hurmat qilgan inson turli kelishmovchilik va xatolarga ko'z yumadi, muammolarda aybdorni emas, uning kelib chiqish sabablarini topib, bartaraf qilishga harakat qiladi.

Buyuk sahobalardan biri Abu Dardo roziyallohu anhu ayollari Ummu Dardo roziyallohu anhoga yangi turmush qurgan vaqtlarida: "G'azabim kelganda sen meni rozi qilishga urin. Sening g'azabing kelganda men seni rozi qilishga urinay. Aks holda, birga yashay olmaymiz", deb nasihat qilganlar.

Er-xotin o'rtasidagi mehr, muhabbat va o'zaro hurmat kabi asoslar bo'sh va zaif bo'lsa, er-xotinlik munosabatlariga xavf-xatar yetishi kuchayadi. Tuyg'ular yo'qolganida esa, munosabat darz ketadi. Chunki mehr-muhabbat qalbni tark etsa, o'rniga nafrat joylashadi. So'ng er-xotin bir-biriga mehr va sabr-bardosh bilan emas, balki qo'pollik va dag'allik bilan muomala qila boshlashadi. Er-xotin birgalikdagi turmushlari davomida kelisha olishmasa, ikki holatdan biri kelib chiqadi. Yo og'ir va yomon munosabat, urush va janjal bilan turmushlarini davom ettirishadi yoki ajrashib, har biri o'z yo'lidan ketadi. Albatta, bu ikki yo'l ham muammoning yechimini topmaydi va ikkisini ham yaxshi tanlov, deb bo'lmaydi.

Ma'lumotlarga qaraganda (2019-yil 11-fevral), dunyoning ajrashishlar soni koeffitsiyenti eng yuqori bo'lgan o'n davlatiga quyidagilar kiritilgan: Maldiva, Belorussiya, Belgiya, Rossiya, AQSh, Ukraina, Portugaliya, Chexiya, Shvetsiya, Vengriya. Ushbu davlatlarning aksariyati ajrimlarga oilani erkak kishi moddiy ta'minlamasligi, ya'ni ishsizligi, moddiy qiyinchiliklar tufayli ayollarning erkaklar bilan barobar ishlashi orqali moddiy mustaqillikka erishganliklari va er-xotindan birining surunkali spirtli ichimliklarni iste'mol qilishini asosiy sabab qilib ko'rsatishmoqda.

Dunyo olimlari tomonidan olib borilgan tadqiqotlarga ko'ra, oila buzilishiga yoshlarning bir-birini yaxshi bilmay turib, shoshma-shosharlik bilan turmush qurishi, xarakter va dunyoqarashlarning turlicha ekanligining oilaviy hayotda aks etishi, yoshlarning oilaga tayyor emasligi, oilaga uchinchi shaxslarning aralashuvi, xiyonat, alkogol va giyohvand moddalar iste'moli sabab bo'lmoqda. Aniqlanishicha, bugungi kunda dunyo bo'yicha 42% ajrimlar yoshlarning oilaviy hayotga tayyor emasligidan kelib chiqmoqda. Aksariyat hollarda, bu oilaviy hayotga tayyor emaslik tushunchasini, aksariyat yoshi ulug' insonlar va boshqalar oiladagi uy-ro'zg'or ishlarini eplay olmaslik, saranjom-sarishta bo'lmaslik kabilarni tushunishadi. Ammo bu masalaning faqatgina bir qismi, xolos. Asosiy tomonini esa er-xotinning psixologik holati egallaydi. Er-xotinning bir-birini tushunmasligi, tushunishga harakat ham qilmasligi, oilada o'zining "men"ini birinchi o'ringa qo'yishi, kelishib yashashga, uy-ro'zg'or, bola tarbiyasida mas'uliyatlarning teng emasligi, bir-birini ko'nglini og'ritib, xunuk so'zlar ishlatib, haqorat qilishi, bir-birining hissiyotlariga bo'lgan e'tiborsizlik, moddiy baxillik, murosaga kelish o'rniga janjalni oshirib yuborish kabi holatlar shular jumlasidandir.

Mamlakatimizda yoshlarni oila-nikoh munosabatlariga tayyorlash muhim vazifa sanaladi. Bu borada ta'lim tizimining barcha bo'g'inlarida oilaga oid tushunchalarni yoshlarga o'rgatib borish zarurdir. Oilaga oid bilimlarni oila qurishdan avval egallansa, bu oila mustahkamligiga xizmat qiladi. Shuningdek, ushbu mavzular yuzasidan turkumli ko'rsatuvlar qilish orqali ommaviy axborot vositalari bilan hamkorlikda yangi loyiha ishlab chiqilib, teledasturning ilk sonlari xalq e'tiboriga havola etildi. Bu loyihaning maqsadi xalqimizning huquqiy, ma'naviy, diniy savodxonligini oshirishdir. Ma'rifatparvar jadidchi Abdurauf Fitrat o'zining "Oila yoki oila boshqarish tartiblari" asarida "Uylanish sunnatini qabul qilgan kishi xotin va bola-chaqasini tarbiyalab, boqish uchun o'zini kasb-korga uradi, harakat va amal yo'liga qadam qo'yadi. O'zining va oilasining tinchligi va farovonligini ta'minlash uchun harakat qiladi. Shu yo'l bilan mo'min odam o'zini xorlik va pastlik jarligidan qutqaradi. Qaysi millatning namoyondalari shu yo'l bilan tinchlik va totuvlikka erishgan bo'lsalar, o'sha millat hurmat va xotirjamlikda bo'ladi", deb baxtli oila ikki tomonlama mas'uliyat va o'zaro hurmatga asoslanishini ta'kidlab o'tgan.

Ajrashish bolalar uchun ayanchli kechadi. Ko'pgina bolalar o'z fikrlariga ko'ra otalarining ajrashishlarida o'zlarini ayblashadi, aybdorlik qayg'uga sabab bo'ladi. Ajrashish bolalar ta'limiga salbiy ta'sir o'tkazib, o'quv jarayoni sustlashishiga yoki ta'lim olish imkoniyatlari uchun moddiy ta'minot cheklanishiga olib keladi. Oilada ota yoki onaning yo'qligi yoki ulardan birining ketib qolishi Oila tarbiyasiga katta zarar yetkazadi. Ularning bolaga beradigan tarbiyaviy ta'sir kuchi yo'qoladi, Oila tarbiyasidagi muvozanat buziladi. Bunday sharoitda bola qalbi qat-tiq jarohatlanadi, u tajang, serjaxl, qo'pol, dag'al bo'lib qoladi, kattalarga ishonmay qo'yadi, o'qishi pasayib ketadi. Oila tarbiyasida otaning obro'si

katta ahamiyatga ega. Bolalarni barkamol inson qilib yetishtirishda maktabni oila bilan bog‘lamasdan muvaffaqiyatga erishib bo‘lmaydi

Xulosa o‘rnida shuni aytish lozimki, jamiyatimizning kelajagi oilalarning mustahkamligiga bog‘liq. Oila nikoh asosida vujudga keladigan farog‘at maskani bo‘lmog‘i darkor. Oila mustahkamligi masalasi, ajrimlar va ularning oldini olishda diniy va dunyoviy bilimlar, umuminsoniy, milliy va diniy qadriyatlar asosida har bir inson o‘zi va yaqinlari uchun harakat qilmas ekan, menga nima qabilida ish tutib, loqayd bo‘lar ekan bu masalaning yechimini topish qiyin bo‘lib qolaveradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1.Oilani o‘rganish psixodiagnostika metodikalari. Tuzuvchilar: N.A.Sog‘inov, F.G‘.Habibullaev. -T.,:1996.-38b.

2. Shoumarov Sh.B., Shoumarov G‘.B. Muhabbat va oilaviy hayot. -T.:, —Ibn Sino,1996.-96b.

3. Акрамова Ф. ва бошқалар. Оила энциклопедияси. “O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi” davlat ilmiy nashriёти. -Тошкент, 2019 йил.

4. Куръони Карим. Таржима ва изоҳлар муаллифи Шайх Алоуддин Мансур. “Чўлпон” нashриёти, - Тошкент, 1992-йил.

5. Tuychieva, I., Aripov, S., Madaminova, D., & Mustaev, R. (2021). THE PEDAGOGICAL SYSTEM OF PREPARING BOYS FOR FAMILY RELATIONSHIPS IN GENERAL SECONDARY SCHOOLS. *湖南大学学报 (自然科学版)*, 48(8).

6.Арипов, Ш. О. (2022). Ёшларни оилага тайёрлашда оилада эр ва хотиннинг айрим мажбурият ва бурчларини қонуний жиҳатдан тушунтириш. *Academic research in educational sciences*, 3(1), 68-75.

7.Sh.O.Aripov Maktab ta'limidan boshlab o'g'il bolalarni oila mustahkamligi, erkak kishining o'rnini va islom ta'limotidagi qarashlarini shakllantirish **PEDAGOGICAL SCIENCES AND TEACHING METHODS** 408-410 2 (14)2022/6/8

8.<https://cyberleninka.ru/article/n/oilaviy-ajrimlar-ularning-sabablari-ajrimlarning-oldini-olishning-psixologik-mexanizmlari-1>